

نگرش کودکان به قرآن و یادگیری آن!!

مسعود تهرانی فرجاد

رئیس گروه پیش دبستانی دفتر تألیف

اشاره

از دیرباز، همگان بر جایگاه و اهمیت تربیت دوران کودکی تأکید داشته‌اند. در کلام معصومین (ع)، ماندگاری آموخته‌های دوران کودکی به نقش روی سنگ تشبیه شده است. با توجه به این جایگاه، لازم است در برنامه‌ریزی برای فعالیت‌های آموزشی و تربیتی دوره کودکی بسیار دقیق و به دور از افراط و تفریط عمل شود. این ضرورت در حوزه فعالیت‌های دینی و قرآنی بیشتر مورد تأکید است؛ زیرا تلقی‌ها و تجارب کودک در سال‌های اولیه زندگی پایه‌های اصلی بنای تربیت و نگرش او را تشکیل می‌دهند. بر این مبنا، دوست داریم تلقی کودکان از قرآن چه باشد؟ بهتر است کودک چه ذهنیتی نسبت به قرآن و یادگیری آن داشته باشد؟ آیا پاسخ این سؤالات تابع برنامه‌ریزی و اجرای فعالیت‌های قرآنی برای عموم کودکان نیست؟ و بالاخره کدام رویکرد و جهت‌گیری برای آموزش قرآن به کودکان اولویت دارد؟ در این نوشتار، به تأثیر انتخاب رویکردها و اهداف در فعالیت‌های قرآنی، بر نگرش کودکان نسبت به این کتاب آسمانی توجه شده است.

کلیدواژه‌ها: کودکان، فعالیت قرآنی، رویکرد، اهداف، پیامدها، لذت‌بخشی، علاقه‌مندی

در برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و پرورشی، رویکرد و اهداف - خواسته یا ناخواسته - بر همه عناصر اعم از محتوا، روش‌ها، ارزشیابی و دیگر مؤلفه‌ها تأثیر گذارند. رویکرد به نوعی روح حاکم بر برنامه و جهت‌دهنده به عناصر است؛ به طوری که مربی و معلمی که مجری برنامه آموزشی مورد نظر است، باید همواره تمام تلاش و فعالیت‌های خود را برای دستیابی به اهداف مشخص شده در راستای رویکرد آن برنامه قرار دهد و دقیقاً همسو با آن، نقش هدایت‌گرانه خویش را ایفا کند و همه عناصر برنامه را در جهت رویکرد مورد نظر به کار گیرد. در برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی مدارس و به‌ویژه مؤسسات و مراکز خاص قرآنی، رویکردها و اهداف مختلفی مدنظر است. تا آنجا که هر مؤسسه یا مدرسه‌ای با توجه به جهت‌گیری‌ها و اهداف خود معرفی و شناخته می‌شود. رویکردهایی مانند «حفظ قرآن»، «آموزش روخوانی قرآن»، «انس با قرآن» و «آموزش مفاهیم قرآن» از جمله این نمونه‌ها هستند. بدیهی است که نتایج فعالیت‌های هر مرکزی معطوف به نوع رویکرد و اهدافی است که انتخاب کرده است؛ تا آنجا که به صورت پنهان و آشکار بیشترین تأثیر را بر نگرش مخاطب دارد. حال اگر این مخاطب کودک باشد، از حساسیت بیشتری برخوردار است.

کودکان براساس ویژگی‌های رشدی و سنی خود به‌ویژه در سنین اولیهٔ کودکی، اعم از پیش دبستان و ابتدایی، قدرت تشخیص قوی ندارند و آنچه را به آن‌ها ارائه می‌شود، بدون بررسی کمی، دریافت و ضبط می‌کنند. این ویژگی از یک سو فرصتی برای ارائهٔ برنامه‌های متعادل و مناسب قرآنی است، تا قبل از پُر شدن ذهن و نگرش کودک از آموخته‌ها و آموزش‌های نامناسب، از چنین برنامه‌هایی الهام گیرد. از سوی دیگر، برنامه‌ریزان را متوجه این مطلب می‌سازد که در صورت هدف‌گذاری نامناسب، جهت‌گیری آن برنامه‌ها طبیعتاً بر نگرش کودک تأثیرگذار خواهد بود. از این رو، تأثیر پیامدهای رویکرد بر نگرش کودک به‌ویژه در سال‌های اولیه و به عبارتی در دورهٔ پیش‌دبستان - که پایه‌های ذهنی او را برای یک عمر شکل می‌دهد - موضوعی نیست که بتوانیم بدون توجه از آن بگذریم. کدام رویکرد و چه اهدافی؟

در هر برنامهٔ آموزشی و تربیتی علاوه بر امکان تحقق، باید به ضرورت‌ها، اولویت‌ها و پیامدهای آن نیز توجه شود. به عبارت دیگر، در منطق برنامه‌ریزی، به‌ویژه برای کودکان، همیشه این سؤال مطرح است: آیا دستیابی به هر هدف و پایبندی به هر رویکرد و جهت‌گیری در آموزش که امکان تحقق دارد، اولویت و ضرورت هم دارد؟ برای پاسخ دادن به این سؤال اساسی، در برنامه‌ریزی فعالیت‌های قرآنی، آن هم برای کودکان، باید بسیار دقیق‌تر عمل شود و جوانب و پیامدها مورد توجه جدی قرار گیرند. انتخاب رویکرد اصلی‌ترین گامی است که در برنامه‌ها و فعالیت‌های قرآنی در سنین کودکی باید مورد توجه قرار گیرد. این امر منجر به تلقی مناسب عموم کودکان نسبت به قرآن در دورهٔ حساس و بنیادین سنی ایشان خواهد شد. معمولاً در اغلب مؤسسات و مراکز قرآنی که به‌طور مشخص رویکرد آموزش روخوانی یا حفظ قرآن را دارند، برای رسیدن کودکان به توانایی روخوانی کل قرآن یا حفظ این کتاب آسمانی - خواسته یا ناخواسته همهٔ عناصر برنامه، اعم از محتوا، روش، ارزشیابی و...، به‌ویژه نگرش کودک به هم‌سویی با رویکرد و اهداف مورد نظر معطوف می‌شود. در شیوه‌های روخوانی‌محور و حفظ‌محور، حد انتظار این است که کودکان به آنچه مورد نظر رویکرد و جهت‌گیری برنامه است، برسند. خود به خود، پیامد نگرش کودک نسبت به قرآن در رویکرد آموزش‌محور یا همان آموزش روخوانی این است که قرآن کتابی است که باید مهارت روخوانی تمام متن آن را آموخت؛ به نحوی که از هر جای آن سؤال شد، بتوانیم بخوانیم. در رویکرد حفظ‌محور نیز قرآن کتابی است که باید تمام آیات آن را با تسلط کامل از حفظ بدانیم. مطابق این دو رویکرد، همهٔ کودکان باید به مهارت خاصی برسند اما به نگرش آنان کمتر توجه می‌شود؛ چون تمام دغدغه، تلاش و جهت‌گیری معلم و برنامه‌ریزان رسیدن همهٔ کودکان به توانایی روخوانی یا حفظ قرآن است.

حال آنکه در برنامهٔ انس‌محور چون حد انتظار براساس سطح

علاقه و آشنایی هر کودک تعریف می‌شود، «باید» وجود ندارد. در رویکرد مبتنی بر انس کودکان با قرآن، علاقه‌مندی و پذیرش و احساس موفقیت همهٔ کودکان مدنظر است.

از این‌رو، حد خاصی در یادگیری همهٔ کودکان یا رسیدن آن‌ها به مهارت خاصی اهمیت ندارد و مسئلهٔ مهم، علاقهٔ همهٔ کودکان به قرآن و آشنایی با آن است. در این نوع رویکرد و هدف‌گذاری، محور اصلی مطالب شامل آشنایی با قرآن، پیام‌های ساده و کاربردی آن یا همان سخنان خدای مهربان و زمینه‌سازی برای علاقه‌مند شدن به حفظ برخی از عبارات یا سوره‌های کوتاه همراه با مفهوم کلی آن‌ها و به‌ویژه برخی قصه‌های جذاب و مناسب قرآنی است.

قرآن کتابی سرشار از سخنان قابل فهم و کاربردی از خدای مهربان و قصه‌های شیرین و پندآموز است.

کودکم، قرآن چه کتابی است؟

حال با توجه به پیامدهای متفاوت رویکردهای فوق در نگرش کودکان نسبت به قرآن، در کودکی که براساس یکی از این رویکردها با برنامه و فعالیت‌های قرآنی مواجه شده است، چه ذهنیتی در بارهٔ قرآن شکل می‌گیرد؟ پاسخ کودک به این سؤال تابع چیست؟ دوست داریم کودکانمان نسبت به قرآن چه نگرشی داشته باشند؟ هر چند تحقق رویکردهای گوناگون اعم از آموزش روخوانی قرآن، حفظ قرآن و انس با قرآن در سنین اولیهٔ کودکی و حتی دورهٔ پیش‌دبستان امکان دارد، اولویت و ضرورت با کدام است؟ برنامه‌ریزان دلسوز و علاقه‌مند به فعالیت‌های قرآنی اثربخش در دورهٔ کودکی، همواره به دنبال آن‌اند که همهٔ کودکان نسبت به قرآن نگرش مطلوب و توأم با موفقیت داشته باشند؛ تا آنجا که هر کودک به اندازهٔ فهم نسبی خود قرآن را کتابی برای زندگی بهتر یا مدرسهٔ زندگی بداند و همواره زمینه‌های ارتباط و انس او با قرآن و بهره‌مندی از آن برای سنین بالاتر فراهم باشد. ان شاء الله

* منابع

۱. کراچی، (۱۳۸۳). کنزالفوائد، انتشارات دارالذخائر،
۲. ادیب، مریم، (۱۳۹۲). تربیت دینی کودک و نوجوان، انتشارات منادی تربیت،
۳. نهرانی فرجاد، مسعود، (۱۳۹۰). تبیین برنامهٔ انس با قرآن در دورهٔ پیش‌دبستان، انتشارات مدرسه،
۴. فیشر، رابرت، (۱۳۸۶). آموزش یادگیری به کودکان، مترجم: فروغ کیانزاده، انتشارات ویش،
۵. راهنمای برنامه و فعالیت‌های دورهٔ پیش‌دبستان مصوب شورای عالی آموزش و پرورش ۱۳۸۷.

قرآن کتابی
سرشار از
سخنان قابل فهم
و کاربردی از
خدای مهربان و
قصه‌های شیرین
و پندآموز است